

Beslut

Datum 2024-10-25

Dnr 2023:8098

Sida **1 (19)**

Beslut

**efter kvalitetsgranskning av högstadiets undervisning om
kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer vid
Wasaskolan i Södertälje kommun**

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19–20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Wasaskolan avseende undervisningens kvalitet utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Granskningens syfte är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Granskningen omfattar skolornas arbete med att bland annat förebygga och bemöta intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism, homo- och transfobi samt hedersrelaterat våld och förtryck. Samtliga ämnen i högstadiet ingår i granskningen.

Skolinspektionen gör en samlad bedömning utifrån de kvalitetskriterier som tagits fram för granskningen (se bilaga 1). Om Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete behövs för att höja verksamhetens kvalitet inom något område anges ett utvecklingsområde. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då också av huvudmannen. I bilaga 2 återfinns granskningens författningsstöd.

Skolinspektionen besökte Wasaskolan den 27 september 2024. Besöket genomfördes av utredarna Sara Lidegran och Robert Östberg.

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Bedömningarna i detta beslut grundar sig på:

- Två gruppintervjuer med elever
- Två gruppintervjuer med lärare
- En intervju med rektorn
- Dokument som begärts in från huvudmannen och skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för faktakontroll.

De samlade iakttagelserna från de skolor som har ingått i granskningen kommer att presenteras i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. Rapporten är planerad att publiceras våren 2025 och utgör en del av Skolinspektionens regeringsuppdrag om att granska skolornas arbete med det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Beslut

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Wasaskolan i Södertälje kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i flera delar** utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Rektorn behöver inleda ett utvecklingsarbete inom följande del:

- samordna undervisningen och synliggör olika perspektiv så att eleverna får möjlighet att uppfatta kunskapsområdet som en helhet

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Wasaskolan i Södertälje kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i hög utsträckning** utformas för att stärka eleverna i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast **den 25 april 2025** redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån det identifierade utvecklingsområdet och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till

kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se Hänvisa till

Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2023:8098) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömning

Sammanfattning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i flera delar utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Granskningen av återkommande, aktuell och fördjupad undervisning visar att undervisningen är återkommande i olika årskurser och elever har möjligheter till fördjupning inom kunskapsområdet. Undervisningen är uppdaterad med hänsyn till utvecklingen inom kunskapsområdet.

Granskningen av ämnesintegrerad undervisning visar att sexualitet, samtycke och relationer behandlas i flera olika ämnen. Lärarna samordnar dock inte på ett strukturerat sätt sin undervisning så att frågor kan belysas genom perspektiv från olika ämnen och ge eleverna en helhetsbild av kunskapsområdet.

Granskningen av kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut visar att undervisningen ger eleverna möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och till hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare visar granskningen att eleverna får utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat pornografi. Undervisningen bidrar till att utveckla förmågan att leva sig in i och förstå andra människors situation och erfarenheter. Granskningen visar också att undervisningen förmedlar betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i hög utsträckning utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Granskningen av ett öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat visar att undervisningen har ett innehåll som gör att alla elever oavsett könsidentitet och sexuell läggning känner sig inkluderade. Lärarna arbetar aktivt med former för undervisningen så att alla elever oavsett könstillhörighet ska vilja och våga reflektera och samtala. I sin undervisning utifrån kunskapsområdet synliggör och utmanar lärarna begränsande normer.

Granskningen av bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger visar att lärarna arbetar med strategier för att främja god samvaro i klassrummet. Lärarna bemöter utspel för intolerans samt destruktiva jargonger bland eleverna samt fördjupar frågorna i undervisningen.

Granskningen av elevdelaktighet visar att undervisningen utgår från elevernas frågor, perspektiv och delaktighet om kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Nedan framgår vad som ligger till grund för Skolinspektionens bedömning inom respektive område.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Här bedöms:

- Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning
- Ämnesintegrerad undervisning
- Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Undervisningen är återkommande, relevant och fördjupande

Granskningen visar att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer återkommer under alla år på högstadiet, att den är aktuell samt att eleverna ges möjligheter till fördjupning inom kunskapsområdet.

Lärare, elever och rektorn berättar vid intervjuer att eleverna får undervisning om sexualitet, samtycke och relationer under samtliga år på högstadiet. Det finns en viss tyngdpunkt under årskurs 9, i synnerhet vad avser fördjupande undervisningsinslag. Lärare och elever ger flera exempel på hur kunskapsområdet återkommer samt fördjupas efterhand. Eleverna berättar att de i årskurs 7 i ämnet biologi får möta en faktabetonad undervisning som bland annat behandlar anatomi, fortplantning och preventivmedel. Läraren i biologi uppger att undervisningen har en bred ingång till kunskapsområdet där läraren till exempel behandlar sexualitet samt HBTQI-frågor. Eleverna får därefter fördjupa sig i frågor om exempelvis samtycke. Eleverna och läraren i biologi berättar vidare att de inom ramen för biologiundervisningen i årskurs 9 har återkommande diskussioner utifrån öppna frågor kopplade till kunskapsområdet, exempelvis kring könsidentitet och sexuell läggning. Vidare berättar eleverna att undervisningen i samhällskunskap behandlar kunskapsområdet när de till exempel arbetar med lag och rätt då läraren tar upp de mänskliga rättigheterna och normer kopplade till lagstiftning. Läraren i samhällskunskap uppger att de samhällsorienterande ämnena (SO) ger olika perspektiv på kunskapsområdet till exempel behandlar ämnet samhällskunskap frågor om identitet och genusteori, exempelvis vilka idealbilder som finns för vad som är manligt respektive kvinnligt. Läraren berättar vidare att eleverna i ämnet historia får diskutera hur synen på olika företeelser kring sexualitet förändrats över tid. Lärare och elever uppger att eleverna i ämnet svenska får möta en undervisning om sexualitet, samtycke och relationer under högstadiets samtliga år. En lärare i svenska berättar att hen ofta använder litteraturen i sin undervisning om kunskapsområdet. Eleverna har till exempel arbetat med en roman som handlar

om en kvinnas livsvillkor i en hederskultur. Vidare berättar läraren i idrott- och hälsa att hen undervisar om till exempel kroppsideal, doping och hur könsnormer tar sig i uttryck inom idrotten. Läraren problematiserar efterhand sin undervisning där eleverna bland annat får genomföra olika rollspel och diskussionsövningar om exempelvis normer och olika känslor. En lärare i engelska uppger att sexualitet, samtycke och relationer är kopplat till alla delar i hens undervisning och att hen i årskurs 8 under en två månaders period arbetar med frågor kopplade till lika rättigheter. Läraren ger även exempel på hur eleverna får möta undervisningsinslag om samtycke samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Granskningen visar vidare att lärarna använder sig av annan kompetens för att fördjupa undervisningen. Eleverna får bland annat möta representanter från elevhälsan i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Rektorn och lärare uppger till exempel att det finns lärare på skolan som har i uppdrag att arbeta som trygghetsansvariga. Dessa lärare ingår i elevhälsoteamet och deltar inom ramen för sina uppdrag i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Rektorn och lärare berättar att skolan arbetar med så kallade heltidsmentorerna, vilka är en del av elevhälsan och bland annat arbetar tillsammans med lärarna kring frågor kopplade till kunskapsområdet. Både elever och lärare berättar vidare att eleverna i årskurs 8 besöker ungdomsmottagningen. Rektorn, elever och lärare ger därutöver flertalet exempel på att eleverna får möta externa organisationer som håller föreläsningar som berör kunskapsområdet. Eleverna har bland annat fått lyssna till en föreläsare som berättade om att komma ut som homosexuell i en miljö präglad av bland annat hot och förtryck. Eleverna uppger vidare att ungdomsmottagningen hållit en föreläsning om olika sexuella läggningar och att en annan föreläsare pratade om mansnormer. Lärare och elever säger att lärare förbereder och följer upp olika aktiviteter, men att det främst är heltidsmentorerna som ansvarar för detta.

Vidare framgår det att undervisningen är uppdaterad och aktuell. Både lärare och elever beskriver att lärarna i sin undervisning både fångar upp aktuella samhällsfrågor och frågor som eleverna möter i sin vardag. Eleverna berättar exempelvis att lärarna vid olika tillfällen tagit upp nyhetshändelser där homosexuella blivit utsatta för våld och då bland annat diskuterat normer kopplade till HBTQI-personers livsvillkor. En lärare i samhällskunskap säger att hen tar upp aktuella nyhetshändelser i sin undervisning och ger som exempel att hen diskuterat olika hedersrelaterade brott som förekommit i medierapporteringen. En lärare i svenska berättar att hen i samband med att det ägde rum ett antal skjutningar i kommunen diskuterade gängkriminalitet tillsammans med eleverna och kom då in på att fler flickor numera är aktiva i de kriminella gängerna. Läraren säger att hen i dessa samtal exempelvis problematiserade normer som finns kopplade till kvinnliga kriminella.

Ämnesintegrerad undervisning

Undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer är inte samordnad

Granskningen visar att undervisningen om kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer tas upp i flera olika ämnen. Lärarna samordnar dock inte sin undervisning på ett strukturerat sätt så att de frågor som undervisningen tar upp kan belysas genom perspektiv från olika ämnen.

Rektorn, lärare och elever ger flera exempel på hur lärarna var för sig integrerar delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer i sin undervisning samt uppger att ett ämnesöverskridande arbete är under uppbyggnad. Lärare berättar dock att det vid tillfället för granskningen saknas en övergripande plan och en tydlig ansvarsfördelning specifikt avseende undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Lärarna uppger vidare att det inte heller finns ett strukturerat ämnesövergripande samarbete mellan lärarna kring undervisningen om kunskapsområdet. Lärare säger att det förvisso förekommer samarbeten av mer spontan karaktär, men att arbetet skulle behöva bli mer strukturerat. En lärare berättar att hen upplever att det inte finns någon tydlig ägare av kunskapsområdet vilket leder till att det blir lite upp till var och en att ansvara för undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Lärare berättar vidare att de inte haft några temadagar inom ramen för undervisningen som varit tydligt kopplade till kunskapsområdet. En heltidsmentor uppger däremot att skolan haft en schemabrytande värdegrundsdag där eleverna bland annat fick se en film om en person som berättade om sitt liv som homosexuell, där fadern inledningsvis inte accepterade hans homosexualitet.

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Undervisningen ger eleverna möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och till hedersproblem

Granskningen visar att lärarna arbetar medvetet för att uppmuntra och utmana eleverna att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Både lärare och elever ger flera exempel på att lärarna arbetar medvetet med att låta eleverna undersöka olika föreställningar om vad som är manligt och kvinnligt, och hur dessa kan påverka människors livsvillkor. Eleverna säger att de bland annat diskuterat könsnormer i relation till uppfattningar om hur pojkar respektive flickor ska klä sig och se ut. Eleverna uppger att de exempelvis diskuterat stereotypa uppfattningar om att män ska ha muskler och kvinnor stora bröst. Vidare säger lärare att eleverna i ämnet svenska får möta denna typ av frågeställningar kontinuerligt under högstadiet. En svensklärare säger till exempel att eleverna för tillfället arbetar med att visa bilder för varandra på leksaker de använt som yngre varpå det uppstår diskussioner så som varför

pojkar leker med bilar och flickor med dockor. En lärare i samhällskunskap säger att eleverna arbetat med synen på sex kopplat till manligt och kvinnligt och i det arbetet undvikit begreppet oskuld och i stället talat om sexdebut i syfte att utelämna ordet skuld.

Lärare och elever ger flera exempel på hur lärarna på olika sätt behandlar hedersrelaterat våld och förtryck i undervisningen. Eleverna säger att de har haft undervisning om hedersrelaterat våld- och förtryck i bland annat ämnena svenska, biologi samt i de samhällsorienterande ämnena. Elever och lärare berättar att de i svenskämnet arbetat med romaner och med en film som handlat om hederskultur. Eleverna berättar att de då bland annat diskuterat hur olika individer får sitt livsutrymme begränsat och till exempel inte får välja sina partners själva. Elever uppger att de även diskuterat hur heder i vissa kulturer kopplas till hela familjens rykte och att det förekommer att människor begår brottsliga handlingar för att återupprätta en upplevd förlorad heder. Eleverna har bland annat fått se en film som handlade om ett hedersmord, vilket berodde på att en pappa var orolig för familjens rykte när dottern träffat en ny pojkvän. Vidare berättar lärarna i svenska och engelska att de samarbetar kring undervisningen om hedersrelaterat våld och förtryck. Lärarna säger att det är viktigt att inte fokusera alltför mycket på den religiösa aspekten, utan snarare på att det är enskilda individer som tillämpar hedersrelaterat våld och förtryck. Därutöver berättar läraren i biologi att hen problematiserar hur hederskulturer drabbar pojkar och flickor olika. Vidare arbetar en lärare i samhällskunskap med olika nyhetshändelser kopplade till hedersrelaterat våld och förtryck.

Undervisningen ger möjligheter till ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang

Av granskningen framgår att undervisningen ger eleverna möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.

I biologi- och svenskundervisningen har eleverna fått arbeta utifrån ett normmedvetet förhållningssätt i relation till hur medier framställer sexualitet, där heterosexualitet ofta blir framställt som normen. Eleverna berättar att de till exempel diskuterat varför färre homosexuella karaktärer förekommer i olika tv-serier samt att det kan vara viktigt att även exponera homosexuella förebilder i media. Elever berättar att de därutöver arbetat med hur relationer och sexualitet skildras i sociala medier och i samband med detta till exempel diskuterat det hot och hat som förekommer i sociala medier. Elever och lärare uppger vidare att de arbetat med området pornografi, där eleverna exempelvis diskuterat frågor om att pornografin inte är realistisk i sin skildring av sex. Eleverna säger att de även berört att det förekommer aggressiva inslag i pornografin som kan vara farliga. Läraren i biologi har därutöver diskuterat frågor kopplade till samtycke i relation till pornografi och att pornografin oftast gestaltar kvinnor som underordnade.

Biologiläraren berättar att hen också tagit upp aspekten med att pornografi påverkar det biologiska belöningssystemet och därför kan vara beroendeframkallande.

Undervisningen bidrar till att utveckla förmågan att leva sig in i och förstå andra människors situation och erfarenheter samt betydelsen av samtycke

Granskningen visar att lärarna arbetar med empati med andra människor och med samtycke samt betydelsen av samtycke i relationer.

Elever berättar exempelvis att de i ämnena svenska och biologi arbetat med vänskap och relationer, där de bland annat diskuterat vad som kännetecknar sunda respektive osunda relationer. Elever uppger att de också diskuterat vad som skiljer kärleks- respektive vänskapsrelationer åt. Elever säger att de därutöver arbetat med empati och att det som händer på nätet även påverkar människor i det verkliga livet. Eleverna säger att de bland annat diskuterat att det finns en fara i att individer uppträder mindre empatiska när de kommunicerar på sociala medier med anledning av att de sitter bakom en skärm. Vidare beskriver eleverna att de inom ramen för undervisningen i de samhällsorienterande ämnena och på engelskan behandlat jämlikhet och exempelvis arbetat med olika historiska förkämpar för jämlikhet och diskuterat hur strävan efter jämlikhet driver samhällsutvecklingen framåt. En lärare i svenska uppger att hen kontinuerligt i sin undervisning som när det kommer till det relationsskapande arbetet med eleverna arbetar med vänskap, relationer och vikten av empati. Vidare arbetar läraren i samhällskunskap med jämställdhet kopplat till relationer och diskuterar exempelvis fördelningen av arbetsuppgifter i hemmet och vilka förutfattade meningar det finns kopplat till hur män respektive kvinnor ska uppträda inom ramen för en relation.

Både eleverna och lärarna säger att de har haft en omfattande undervisning om samtycke i flera ämnen. Eleverna berättar att de exempelvis i ämnet biologi diskuterat innebörden av ett aktivt ja respektive ett nej, men även kring olika signaler på tvekan och osäkerhet. Eleverna uppger också att de diskuterat vikten av att inte ha sexuellt umgänge med någon som använt droger eller som är berusad av alkohol. Eleverna har dessutom sett en film som handlade om samtycke. En lärare i engelska säger att hen diskuterat tillsammans med eleverna hur någon visar samtycke. Läraren säger att hen har en positiv ansats och framhåller hur någon som vill visar detta och inte endast diskuterar signalerna för det motsatta. Vidare arbetar läraren i biologi med fördjupade diskussioner kopplade till samtycke där eleverna genom öppna frågor till exempel får diskutera huruvida det råder samtycke i olika relationella situationer. En lärare i svenska berättar att hen arbetar med samtycke i relation till hedersrelaterat våld och förtryck där eleverna bland annat får diskutera olika situationer som uppstår inom ramen för hederskulturer och där det råder en brist på samtycke.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Här bedöms:

- Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat
- Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger
- Elevdelaktighet

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Det finns medvetna strategier i undervisningen för att alla elever oavsett könsidentitet ska kunna reflektera och samtala

Granskningen visar att lärarna aktivt arbetar för att främja ett öppet och tillitsfullt klassrumsklimat, så att alla, oavsett kön, vill och vågar reflektera samt samtala.

Lärare och elever berättar att lärarna på olika sätt anpassar sin undervisning utifrån innehåll och elevgrupp, där eleverna till exempel i vissa fall arbetar i mindre grupper och vid andra tillfällen i helklass. Lärare berättar att de vid indelningen av grupper medvetet delar in elever så att alla ska få möjlighet att arbeta med varandra och att det inte uppstår för fasta grupperingar. Elever berättar att de inom ramen för undervisningen får reflektera enligt strukturen enskilt, par och alla. En lärare i biologi berättar att hen i syfte att få i gång diskussioner om kunskapsområdet inleder lektioner med att ställa öppna frågor som till exempel "Vad är skillnaden mellan att vara kompis och ihop?" Läraren och eleverna berättar att dessa frågor nästan alltid leder till diskussioner. I biologi och i samhällskunskap arbetar även lärare med film och olika poddar för att initiera diskussioner om sexualitet, samtycke och relationer bland eleverna. Både lärare och elever beskriver att lärarna uppmuntrar till diskussion och att lärarna även tar upp känsligare frågor. Lärare berättar att de till exempel är noggranna med att inte sammankoppla hedersrelaterat våld och förtryck med religion. En lärare uppger att hen gjorde medvetna avvägningar kring omfattning av diskussion kring frågor kopplade till våld när det förekom flertalet skjutningar i kommunen.

Det finns arbetssätt i undervisningen för att främja god samvaro i klassrummet

Granskningen visar att lärarna i undervisningen har strategier och arbetssätt som sätter tydliga ramar för att få med sig eleverna och för att främja god samvaro och trygghet i klassrummet.

Både lärare och elever ger flera exempel på hur lärarna arbetar för att främja ett klassrumsklimat där eleverna får möjlighet att uttrycka sina åsikter samtidigt som lärarna markerar om någon elev uttrycker sig olämpligt. Lärare och elever berättar att lärarna tillåter diskussioner i klassrummet, även i laddade och känsliga frågor och alltid markerar när någon elev passerar gränsen. Lärare berättar att det finns diskussionsregler på skolan som är uppsatta på tavlan i klassrummen och till vilka lärarna hänvisar. Av reglerna framgår bland annat hur eleverna ska agera som goda lyssnare. Lärare beskriver hur de ibland gör avvägningar där kontroversiella åsikter måste få komma till tals, men där det ibland också kan vara klokt att avbryta om diskussionerna inte blir konstruktiva. Några lärare berättar att de i vissa frågor förbereder diskussionerna inför lektionerna och i andra situationer initierar diskussionsämnen mer spontant för att skapa ett samtal. Lärare berättar vidare att de ibland behöver avbryta diskussioner och hålla enskilda samtal med elever efteråt, då de inte vill exponera tillsägelsen av en enskild elev inför hela klassen. Läraren i idrott- och hälsa säger samtidigt att hen nästan alltid agerar omedelbart i syfte att undvika att någon elev upplever sig osynliggjord om den tagit illa vid sig av något som blivit sagt.

Undervisningen synliggör och utmanar begränsande normer

Granskningen visar att lärarna i sin undervisning utifrån kunskapsområdet arbetar normmedvetet.

Lärare och elever ger flera exempel på hur lärarna på olika sätt undervisar om begränsande normer som finns kopplade till manlighet respektive kvinnlighet. Läraren i idrott och hälsa uppger att hen arbetar med normer kopplat till manligt och kvinnligt i dansundervisningen där både pojkar och flickor får öva på att vara förare och följare. Läraren för sedan diskussioner tillsammans med eleverna varför den här typen av könsuppdelning existerar. Läraren tar även upp normer kopplat till manligt och kvinnligt i samband med att hen kommer in på kroppsideal och doping i sin undervisning. Flera lärare berättar hur de kopplat frågor om normer till hur män respektive kvinnor behandlas inom hederskulturer. Läraren i biologi har arbetat med könsidentiteter och diskuterat frågor som till exempel att pojkar kan klä sig i klänning. Läraren har också i sin undervisning problematiserat normer kring manligt och kvinnligt genom att diskutera olika företeelser där synen på pojkar och flickor skiljer sig åt. Det kan handla om att synen på flickor som har flera sexuella kontakter är mer nedlåtande än vad den är för pojkar och att flickor med kroppsbehåring blir bedömda annorlunda än pojkar. Såväl lärare som elever berättar att det förekommer homofobi på skolan. Lärare och elever uppger emellertid att skolan arbetar aktivt för att motverka den typen av normer. Flera lärare har bland annat arbetat med frågor kopplade till transsexualitet och homosexualitet. Elever och lärare berättar att eleverna dessutom fått se filmer och lyssnat till föreläsare som berättat om sina egna erfarenheter av att leva som homo- respektive transsexuella. Lärare

berättar att de också arbetar med olika typer av fördjupande öppna frågor där elever får diskutera moraliska dilemman med varandra kopplade till sexuell läggning.

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Det finns rutiner för att bemöta intolerans och värdegrundsfrågor fördjupas i undervisningen

Granskningen visar att lärarna bemöter intolerans och fördjupar värdegrundsfrågor i undervisningen tillsammans med eleverna.

Lärare och elever uppger att lärarna aktivt bemöter intolerans och destruktiva jargonger. Eleverna beskriver att alla elever förvisso får säga sin åsikt, men aldrig kränka någon annan. Lärarna påminner eleverna om att visa varandra respekt och uppmanar dem till att ha empati inför andra och tänka efter innan de säger något. Lärare och elever säger att lärarna markerar när någon elev passerar gränsen. Elever säger att alla lärare på skolan säger till när elever uppträder olämpligt och på olika sätt uppmärksammar negativa beteenden. En lärare berättar om ett tillfälle där någon elev uttryckte sig nedsättande. Läraren tillrättavisade då eleven och gav hen en uppgift att ta reda på fakta om ett antal organisationer som arbetar för att motverka prostitution. Läraren uppger att syftet med detta var att eleven såväl skulle skaffa sig mer kunskap som känna att det är jobbigt att göra fel. Lärare och elever berättar att det förekommer homofobi bland eleverna. Lärare säger emellertid att skolan arbetar aktivt med att motverka den typen av uttryck. Lärare berättar bland annat att de haft möten med alla vuxna på skolan där de kommit överens om att de ska markera mot homofobi på precis samma sätt som mot rasism. Läraren uppger att inställningen är att nedsättande tillmälen som riktas mot homosexuella eller funktionshindrade är lika allvarliga. Rektorn uppger även att hon aktivt bemött homofobiska yttringar genom bland annat samtal med enskilda elever.

Elevdelaktighet

Undervisningen utgår från elevernas frågor, perspektiv och delaktighet

Granskningen visar att eleverna får möjlighet att påverka upplägg av undervisningen samt komma med förslag på vad de ska arbeta med i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.

Eleverna berättar att lärarna regelbundet ställer frågor till dem om vad de kan och vad de vill lära sig mer om. Elever och lärare ger även exempel på att eleverna kan påverka diskussionsfrågor och redovisningsformer. Lärare berättar vidare att de fortlöpande genom dialog med eleverna tar reda på deras intressen och önskemål. En lärare i svenska diskuterar ofta med eleverna kring vilken litteratur de är intresserade av att läsa. Lärare arbetar även med anonyma frågor som ett sätt att

ta reda på vad eleverna vill lära sig mer om. En lärare i biologi arbetar med startuppgifter i form av öppna frågor om sexualitet, samtycke och relationer. Läraren berättar att det i samband med dessa frågor uppstår diskussioner ur vilka läraren fångar upp olika förslag till vad eleverna är intresserade av. En lärare i engelska uppger att hen brukar lämna några lektioner tomma i planeringen för att kunna använda till att undervisa om sådant som eleverna föreslagit.

Identifierat utvecklingsområde

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- samordna undervisningen och synliggör olika perspektiv så att eleverna får möjlighet att uppfatta kunskapsområdet som en helhet

Läroplanen anger att rektorn har ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen. I läroplanen framgår det även att rektorn har ett särskilt ansvar för att undervisningen i olika ämnesområden samordnas så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet.¹ Läroplanen anger också att läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.²

Av granskningen framkommer att lärarna visserligen arbetar aktivt med undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer men den är inte samordnad på ett organiserat eller strukturerat sätt. Detta leder till att det saknas en helhetsbild så att frågor kan belysas genom perspektiv från olika ämnen. Genom att lärarna samverkar och har kännedom om vad andra lärare undervisar om och förhåller sig till det kan de närma sig kunskapsområdet tillsammans med kollegor och skapa en helhet för eleverna och ge dem möjlighet till ännu mer fördjupning i ämnet.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärarna förutsättningar att samordna olika ämnesområden så att eleverna får möjlighet

¹ Lgr22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

² Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

att uppfatta större kunskapsområden som helhet i undervisningen. Skolverket har material som kan användas i detta [Skolverket Stöd-i-arbetet/sexualitet-samtycke-och-relationer-i-undervisningen](#)

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattats av Anna-Carin Kostic, beslutsfattare.

Föredragande i ärendet har varit utredare Robert Östberg. I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredarna Sara Lidegran och Ewa Mölleryd deltagit.

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Granskningens syfte

Syftet är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. I granskningen bedöms kvaliteten på undervisningen i förhållande till Skolinspektionens kvalitetskriterier.

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. Inom granskat område bedöms om skolan uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning.

Frågeställning 1

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck?

Kvalitetskriterier

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Ämnesintegrerad undervisning

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Frågeställning 2

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter?

Kvalitetskriterier

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Elevdelaktighet

Bilaga 2: Författningsstöd

Skolinspektionens granskning ska avse den granskade verksamhetens kvalitet i förhållande till mål och andra riktlinjer.³

Av skollagen framgår att utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.⁴ Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.⁵

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.⁶ Att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar innebär att det måste finnas kunskap hos såväl lärare och annan personal som hos elever om vad dessa värderingar och rättigheter innebär och hur de kan förverkligas.⁷

Vad gäller elevhälsans roll framgår det av skollagen att den främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal.⁸

Av läroplanens inledande delar framgår att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Det framgår vidare att alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling aktivt ska motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar.⁹

³ 26 kap. 20 § skollagen (2010:800).

⁴ 1 kap. 4 § skollagen.

⁵ 1 kap. 4 § skollagen.

⁶ 1 kap. 5 § skollagen.

⁷ Proposition 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, s. 634.

⁸ 2 kap. 25 § skollagen.

⁹ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Förståelse och medmännisklighet*.

Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla som verkar i skolan ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i läroplanen och ta klart avstånd från det som strider mot dem.¹⁰

Skolan ska aktivt och medvetet främja elevernas lika rättigheter och möjligheter, oberoende av könstillhörighet. Skolan har också ett ansvar för att synliggöra och motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Hur skolan organiserar utbildningen, hur eleverna blir bemötta samt vilka krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska därför organisera utbildningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans samt prövar och utvecklar sin förmåga och sina intressen med samma möjligheter och på lika villkor oberoende av könstillhörighet.¹¹

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.¹²

Skolan ska aktivt verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för flickor och pojkar, kvinnor och män. I enlighet med grundläggande värden ska skolan också främja interaktion mellan eleverna oberoende av könstillhörighet. Genom utbildningen ska eleverna utveckla en förståelse av hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska könsmonster och hur de kan begränsa människors livsval och livsvillkor. Skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande under skolgången får möta frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Utbildningen ska därigenom främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges

¹⁰ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Saklighet och allsidighet.*

¹¹ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning.*

¹² Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter.*

möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.¹³

I läroplanens andra del om övergripande mål och riktlinjer framgår att skolan aktivt och medvetet ska påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling i olika sammanhang.¹⁴ Avseende skolans mål uttrycks bland annat följande. Att varje elev ska kunna göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter. Att varje elev respekterar andra människors egenvärde samt deras kroppsliga och personliga integritet, tar avstånd från att människor utsätts för våld, förtryck, diskriminering och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa andra människor.¹⁵ Alla som arbetar i skolan ska i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av jämställdhet och solidaritet mellan människor och att eleverna interagerar med varandra oberoende av könstillhörighet. Vidare ska alla som arbetar i skolan aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper samt visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt och normmedvetet förhållningssätt.¹⁶

Läraren ska klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet. Vidare ska läraren öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem. Läraren ska synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter samt hur könsmonster kan begränsa egna livsval och livsvillkor. Undervisningen ska av läraren planeras och genomföras så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen.¹⁷

Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden samt har fått kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck.¹⁸

Läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå

¹³ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag*.

¹⁴ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden*.

¹⁵ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Mål*.

¹⁶ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*.

¹⁷ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*.

¹⁸ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper, Mål*.

utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.¹⁹

Avseende elevernas ansvar och inflytande anges i läroplanen bland annat att läraren ska svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad. Läraren ska verka för att eleverna oberoende av könstillhörighet får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen och även planera och utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna.²⁰

Vad gäller rektorns ansvar framgår av läroplanen att rektor har inom givna ramar ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen.²¹

Läroplanen innehåller kursplaner för varje ämne.²² Kursplanerna består av syfte och centralt innehåll samt kompletteras av betygskriterier eller kriterier för bedömning.

¹⁹ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

²⁰ Lgr 22, avsnitt 2.3 *Elevernas ansvar och inflytande, Riktlinjer*.

²¹ Lgr 22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

²² Lgr 22, avsnitt 5. *Kursplaner*.